

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора Товканець Ганни Василівни
на дисертаційну роботу Логвиненко Тетяни Олександрівни
**«Теорія і практика підготовки соціальних працівників
в університетах Скандинавських країн: Данія, Норвегія, Швеція»**,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому
державному педагогічному університеті імені Івана Франка на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 –
загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей наук.

Підготовка соціальних працівників і їх орієнтація на забезпечення добробуту й всебічного розвитку громадян і суспільства, оптимізацію соціального розвитку суспільства, відносин між соціальними групами, створення умов для задоволення життєвих потреб їхніх представників є надзвичайно актуальною проблемою сучасної вітчизняної і європейської вищої школи. На формування нової генерації компетентних фахівців, що критично сприймають дійсність, можуть успішно працювати в умовах ризику спрямовані основні положення програмних документів держави, зокрема, Закону України «Про вищу освіту», Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», Національної доповіді «Інноваційна Україна 2020», «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів», «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.». Для України соціальне значення цього освітнього напрямку посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною нині для усіх європейських країн та своєрідністю соціально-політичного середовища.

Актуальність визначеної проблеми дослідження для України зумовлюється й тим, що в її університетській освіті здійснюється реформування підготовки фахівців для соціальної сфери, яке вимагає інноваційних підходів, цілеспрямованого усунення відсутності належного інформаційного, науково-методичного забезпечення, системної співпраці університетів з соціальними службами на різних рівнях, необхідного фінансування.

Зважаючи на вищезазначене, дисертаційне дослідження ЛОГВИНЕНКО Тетяни Олександрівни «Теорія і практика підготовки соціальних працівників в університетах Скандинавських країн: Данія, Норвегія, Швеція», є актуальним і своєчасним. Важливо відзначити, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка в межах комплексного дослідження «Теоретико-практична підготовка фахівців соціальної сфери на засадах компетентнісного підходу» (номер державної реєстрації 0116U003882).

2. Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації

Дисертаційне дослідження Т.О. Логвиненко спрямоване на вирішення суперечностей між необхідністю реалізації нових концептуальних підходів до обґрунтування філософії соціальної роботи і недостатньою дослідженістю цієї проблеми на міждисциплінарному рівні; об'єктивною потребою створення необхідних умов для розвитку академічної мобільності викладачів і студентів ВНЗ та відсутністю належного нормативно-правового та фінансового забезпечення цього процесу; необхідністю реалізації прогностичних підходів до визначення напрямів підготовки фахівців соціальної сфери та відповідних спеціалізацій і недостатнім рівнем навчально-методичного забезпечення цього процесу та іншими.

Автором на основі ґрунтовного вивчення визначеної проблеми *здійснено* обґрунтування теоретичних та методологічних засад підготовки соціальних працівників, акцентується увага на філософських, психологічних, педагогічних положеннях щодо розвитку професійних компетентностей. Підкреслено, що у європейських країнах кінця ХХ – початку ХХІ ст. на університетську освіту суттєвий вплив мають процеси глобалізації, які що змушують адекватно реагувати на мінливі економічні і соціальні умови. Наголошується, що вивчення досвіду підготовки фахівців соціальної сфери в Данії, Норвегії, Швеції обумовлюється наявністю позитивного досвіду соціальної роботи і підготовки для неї кваліфікованих фахівців, в історичному становленні якої суттєву роль відіграли особливості їх політичного, соціально-економічного й освітнього розвитку. Підкреслено необхідність врахування у розробці освітніх концепцій, навчальних планів та програм того, що соціальна робота як професія виражає самосвідомість нації, гуманізм і цивілізованість держави, тип і рівень культури народу, ступінь усвідомлення і реалізації громадянських прав, повагу до людської гідності, чутливість суспільства до проблем, переживань людей безвідносно до їх походження, політичної орієнтації, етнічної ідентифікації чи віровизнання.

Автором схарактеризовано вплив соціальної політики та соціальної роботи у Скандинавських країнах на становлення і розвиток фахової підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, представлено діяльність міжнародних організацій та професійних асоціацій працівників соціальної сфери як суб'єктів розвитку європейського освітнього простору та схарактеризовано європейські тенденції розвитку університетської освіти у другій половині ХХ – початку ХХІ ст.

Для вітчизняної педагогічної науки як новаторський розцінюємо представлений матеріал щодо системи оцінки якості підготовки соціальних працівників у Скандинавських країнах (с. 342 - 345) (оцінка результатів освітньої програми за трирівневою шкалою), врахування елементів якого сприятиме удосконаленню системи якості оцінювання української вищої освіти.

Варто звернути увагу на логіку і методологію здійснення порівняльного дослідження, які застосувала Т.О. Логвиненко щодо змісту вітчизняної і скандинавської системи підготовки соціальних працівників, зокрема у таких положеннях, де акцентується увага на позитивному досвіді не тільки в

досліджуваних країнах, а і в Україні: «В українському варіанті – це логіка, послідовність, обґрунтованість у зв'язках теорії та практики, системність. У норвезькому – послаблення формалізації, посилення діалогічності, засобів активізації мислительних процесів. Кожен із підходів має позитивні якості, але може удосконалюватись через посилення науково-теоретичних засад (норвезький), застосування прийомів збудження інтересу, емоційної сфери (український)».

Дослідницею підкреслюється важливість інтегрованих курсів культурологічного, інтеркультурного змісту, практичної підготовки в університетах і університетських коледжах Скандинавських країн, раціонального поєднання теоретичної і практичної складової професійної підготовки, де суттєва частка навчального часу (від 30 до 50 %) відводиться практичному компоненту, що доцільно враховувати при формуванні навчальних планів та навчальних програм підготовки фахівців різних напрямів і спеціальностей.

У дослідженні проаналізовано наукові підходи до розкриття суті соціальної педагогіки і соціальної роботи в теоретичному дискурсі скандинавських дослідників й схарактеризовано зміст професійної підготовки бакалаврів соціальної роботи в системах університетської освіти Данії, Норвегії, Швеції, розкрито особливості магістерських і докторських освітніх програм.

Обґрунтовано можливості творчого використання прогресивних ідей скандинавського досвіду підготовки фахівців соціальної сфери в Україні, розроблено навчально-методичний комплекс для студентів різних освітніх рівнів і програм.

Дисертантом виявлено особливості розвитку систем університетської освіти Данії, Норвегії, Швеції як освітнього середовища підготовки майбутніх соціальних працівників та обґрунтовано сучасні концепції і моделі підготовки фахівців соціальної сфери. Зокрема, проаналізовано діяльність консорціуму «Ересундський університет», що об'єднав 14 університетів у данському і шведському регіональних секторах, діяльність якого мала різнобічний зміст і форми, відкритість та інтернаціональний характер, що є надзвичайно цікавим і позитивним досвідом для вивчення і впровадження в Україні.

3. Нові факти, одержані пошукувачем.

Дисертаційна праця Т.О. Логвиненко є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, у якому розроблено теоретичні і методологічні засади розвитку підготовки фахівців соціальної сфери. Зазначимо, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці на основі порівняльно-педагогічного вивчення здійснено цілісний аналіз становлення, розвитку і функціонування систем підготовки соціальних працівників в університетах й університетських коледжах Данії, Норвегії, Швеції; досліджено теоретико-методологічні засади університетської освіти Скандинавських країн як освітньо-педагогічного середовища підготовки соціальних працівників; обґрунтовано чинники професіоналізації соціальної роботи в Данії, Норвегії, Швеції; простежено генезу і обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку підготовки фахівців

для соціальної сфери; на основі ретроспективного аналізу конкретно-історичних умов уточнено концептуальні підходи до формування змісту, відбору організаційних форм і методів підготовки соціальних працівників у досліджуваних країнах; виявлено провідні тенденції трансформації та визначено чинники, що зумовлюють зміни в системах підготовки майбутніх соціальних працівників Скандинавських країн та України в сучасних умовах євроінтеграції. Окрім того в дисертації виокремлено принципи реалізації інтегративного і студентоцентрованого підходів до здійснення професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери; *подальшого розвитку набули* положення щодо теорії і методики підготовки фахівців соціальної сфери, трактування змісту основних дефініцій («професійна діяльність», «педагогічна діяльність», «соціальна діяльність», «соціально-педагогічна діяльність», «соціальна робота», «соціальний працівник», «соціальний педагог»), а також знання про зарубіжний досвід професійної підготовки соціальних працівників у Скандинавських країнах. Підкреслимо, що варті уваги понад 50 документів, що введені *до наукового обігу*, зокрема, навчально-методичні матеріали щодо трициклової (трирівневої) підготовки соціальних працівників (бакалавр, магістр, доктор), оригінальні матеріали досліджень скандинавських науковців, що сприятиме створенню цілісного уявлення про професійну підготовку конкурентоспроможного фахівця соціальної сфери та перспективи розвитку вітчизняної педагогічної науки і практики соціальної роботи.

Дослідницею одержані нові дані щодо концептуальних основ розвитку підготовки соціальних працівників в університетах Скандинавських країн: міждисциплінарності, багатовимірності і глибини наукового пошуку з обраної проблеми; врахування цілісної характеристики соціальної роботи на різних етапах її становлення і розвитку в країнах Скандинавії: від доброчинності, стихійної допомоги – до системної, організованої діяльності, що трансформувалась у професію й потребувала забезпечення спеціальної підготовки фахівців на науково-теоретичних засадах в університетах та інших навчальних закладах.

Наскрізною ідеєю дослідження є теза про неперервність навчання та розвитку освіти. Підкреслюється особлива роль університетських консорціумів освітньої та наукової спрямованості у сприянні ефективного використання людських ресурсів і наданні студентам можливості вільно долати академічні й інституційні кордони впродовж життя.

4. Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також одержаних результатів і висновків дисертації. Обрані дисертанткою методи дослідження є цілком обґрунтованими: для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використовувався комплекс взаємопов'язаних методів: *загальнонаукові* (аналіз у його різних видах (логічний, ретроспективний, системно-структурний), синтез, індукція, дедукція, порівняння, конкретизація, абстрагування та узагальнення *емпіричні методи* (безпосереднє спостереження, опитування, бесіди). Відзначимо, що у дослідженні Т.О. Логвиненко успішно реалізувала як суто загальнонаукові методи – для вивчення документальних і наукових джерел,

обґрунтування концепції дослідження, його поняттєво-термінологічного апарату, так і емпіричних, статистичних – для узагальнення результатів компаративістських наукових пошуків, виявлення динаміки змін у підготовці фахівців соціальної сфери у Скандинавських країнах.

Можна констатувати, що визначені дисертантом теоретико-методологічні засади дослідження спрямували аналіз і обґрунтування професійної підготовки соціальних працівників у Скандинавських країнах як на процес, що зумовлений внутрішніми і зовнішніми залежностями, пов'язаний з історичними особливостями країн і сучасними тенденціями розвитку європейського освітнього простору.

Аналіз тексту дисертації Т.О. Логвиненко, автореферату, монографії та змісту публікацій дисертантки дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Вірогідність одержаних автором результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі.

Ґрунтовне вивчення автором джерельної бази (826 найменувань, із них 339 – іноземними мовами) дає підстави стверджувати, що вихідні дані дисертації викладено з урахуванням компетентнісного, особистісно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, культурологічного, психолого-соціологічного, міждисциплінарного підходів до підготовки фахівців соціальної сфери. Варто підкреслити, що автором опрацьовано значну кількість наукового матеріалу, який опублікований в зарубіжних періодичних виданнях країн Європейського Союзу та Ради Європи - до 20 журналів з порівняльної педагогіки, соціальної роботи, освітньої діяльності.

Аналіз використаних джерел дав змогу дисертантці системно висвітлити педагогічні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема обґрунтувати наукові підходи щодо відбору і структурування змісту підготовки бакалаврів в університетах Данії, Норвегії, Швеції; технологій навчання майбутніх фахівців соціальної сфери.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами, здобутими на різних етапах дослідження.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Як засвідчують дані автореферату, матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародного, всеукраїнського. Географія апробації є теж достатньою.

Значна кількість фактичного матеріалу, представлена в додатках (31 додаток), 18 таблиць, 15 рисунків дозволяють стверджувати про достатню наочну ілюстрованість тексту.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 65 наукових праць (автореферат, с. 36–43): три монографії, 28 статей в наукових фахових виданнях України, 11 навчально-методичних посібників та

програм, вісім статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 15 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій з достатньою повнотою відображають основні положення і висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам до докторських дисертацій.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Зазначимо, що наукове і практичне значення рецензованої роботи вбачаємо у здійсненні цілісного аналізу становлення, розвитку і функціонування систем підготовки соціальних працівників в університетах й університетських коледжах Данії, Норвегії, Швеції, теоретико-методологічних засад університетської освіти Скандинавських країн як освітньо-педагогічного середовища підготовки соціальних працівників; обґрунтуванні чинників професіоналізації соціальної роботи в Данії, Норвегії, Швеції, що становлять теоретичну й методологічну основу для подальших досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема фахівців для соціальної сфери, що спрямовується на формування соціально орієнтованої та гуманістично спрямованої траєкторії модернізації освітньої галузі в Україні.

Незаперечним є практичне значення дослідження, що полягає у розробці і впровадженні у підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери навчально-методичного комплексу, який охоплює: програми та навчально-методичні посібники з навчальних дисциплін «Соціальна педагогіка», «Порівняльна педагогіка систем вищої освіти», «Актуальні проблеми соціальної педагогіки» та «Технології соціально-педагогічної роботи з різними категоріями дорослого населення», поняттєво-термінологічний словник з дисципліни «Соціальна педагогіка», методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт (для бакалаврів і магістрантів соціальної роботи і соціальної педагогіки, студентів факультетів післядипломної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації).

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Обсяг і зміст дисертації Т.О. Логвиненко показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про наукову й професійну зрілість автора. Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

У першому розділі *«Підготовка соціальних працівників у Скандинавських країнах як проблема порівняльної педагогіки»* автором висвітлено теоретико-методологічні засади професійної підготовки соціальних працівників, обумовленість цього процесу сучасною соціальною політикою і особливостями соціальної роботи в Данії, Норвегії, Швеції як «державних загального добробуту» в умовах глобалізації, здійснено ретроспективний аналіз виникнення організованої підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. На підставі наявної законодавчої бази функціонування закладів професійної освіти, документів діяльності культурно-просвітніх та громадських організацій розроблено авторську періодизацію становлення професійної підготовки соціальних працівників.

Проведеним дослідженням на основі порівняльного методу доведено типовість змісту і форм становлення професійної підготовки соціальних працівників в європейських країнах. Для ґрунтового обґрунтування періодизації автор не обмежилася історичними фактами щодо становлення професійної підготовки соціальних працівників в Скандинавських країнах, а здійснила історичний екскурс розвитку професійної підготовки соціальних працівників у Великій Британії, Франції, США, що доводить широту наукового пошуку Т.О. Логвиненко.

У другому розділі *«Сучасна університетська освіта Скандинавських країн як педагогічне середовище підготовки фахівців соціальної сфери»* висвітлено суть і значення вищої освіти зокрема університетської, в суспільному розвитку, проаналізовано європейські тенденції її розвитку у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., схарактеризовано роль у цьому процесі міжнародних і національних організацій та професійних асоціацій, особливості функціонування університетської освіти в Данії, Норвегії, Швеції.

Виконане дослідження підтверджує той факт, що суттєве значення для підготовки соціальних працівників має діяльність фахових асоціацій міжнародного та національного рівнів (Міжнародна федерація соціальних працівників, Міжнародна асоціація соціальних педагогів, Міжнародна і Європейська асоціації шкіл соціальної роботи та інші). Помітним є вплив на підвищення якості університетської підготовки фахівців соціальної сфери міжнародних, європейських організацій, що відіграють стимулюючу, організуючу роль у впровадженні інновацій в освіті. Серед них: міжнародна комісія ООН із розвитку освіти, науки і культури – ЮНЕСКО, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ).

Аналіз діяльності Лундського університету засвідчує застосування сучасних інноваційних освітніх технологій, високий рівень викладацького персоналу, що дає змогу здійснювати якісну підготовку майбутніх фахівців, що відповідає високим міжнародним стандартам. На основі аналізу діяльності освітнього консорціуму «Ересундський університет» зроблено висновок про ефективність таких навчально-освітніх об'єднань у професійній підготовці фахівців.

У третьому розділі *«Системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Скандинавських країнах»* проаналізовано сутність професійної підготовки працівників соціальної сфери як системи.

На основі аналізу спецкурсів, навчальних програм, навчальних планів автором встановлена спільність системи підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, що зумовлено тісним взаємозв'язком історичного розвитку цих країн, особливостями соціальної політики і соціальної роботи, притаманними «державам загального добробуту», впливом загальноєвропейських тенденцій розвитку вищої освіти тощо. Водночас виявлено й часткові відмінності, спричинені регіональними особливостями, автономністю університетів, певними культурно-історичними традиціям.

Окремо у розділі аналізується діяльність консорціуму, що об'єднав вищі навчальні заклади, які мають спільні навчальні та дослідницькі інтереси,

високий рівень організації навчально-дослідницької діяльності за європейською магістерською програмою «Соціальна робота з сім'ями та дітьми» (European Master in Social Work with Families and Children (MFamily)), що пропонується міжнародним університетським консорціумом чотирьох партнерських навчальних закладів: університетським інститутом м. Лісабон (Португалія), Гетеборзьким університетом (Швеція), університетом м. Ставангер (Норвегія) та Макарере університетом (м. Кампала, Уганда). В роботі засвідчено доцільну зумовленість такої міжнародної інтеграції.

Не можна залишити поза увагою представлену Т.О. Логвиненко «Структурну модель системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери», в якій виокремлено три підсистеми: детермінантну, теоретико-концептуальну і діяльнісно-практичну.

У четвертому розділі *«Зміст і технології навчання майбутніх фахівців соціальної сфери»* повністю виваженим вважаємо здійснений автором аналіз навчальної документації (44 освітні програми, 24 навчальні плани, 82 програми навчальних дисциплін), в якій обумовлюється тривалість навчання, курси вивчення, зміст теоретичних питань, кількість кредитів, вимоги до знань студентів, види запланованих робіт, форми контролю та критерії оцінювання знань професійної підготовки у 21 університеті (3 – Данія, 7 – Норвегія, 11 – Швеція) і шести університетських коледжах досліджуваних країн засвідчив, що навчання майбутніх соціальних працівників охоплює широке коло питань теоретичного і практичного спрямування.

Науковий пошук Т.О. Логвиненко щодо змісту і технології навчання майбутніх фахівців соціальної сфери засвідчив, що організаційні форми та методи навчання у вищій школі в скандинавських університетах спрямовані на задоволення суспільної потреби у формуванні людини творчого пошуку, таких компетентних фахівців, які володіють не тільки високим рівнем теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й здатністю критично мислити, самостійно розв'язувати різноманітні практичні завдання, проектувати і реалізувати свою діяльність, передбачаючи її наслідки, добираючи ефективні засоби для досягнення позитивного результату; посилюється роль методологічних знань, самостійності, аналітичності та критичності мислення майбутніх фахівців.

У п'ятому розділі *«Перспективи використання прогресивних ідей досвіду Скандинавських країн у вітчизняному освітньому просторі»* здійснено порівняльний аналіз скандинавського досвіду підготовки фахівців соціальної сфери та українського, який виявив наявність спільних і відмінних ознак.

На основі порівняльного аналізу доведено спільність державного характеру підготовки фахівців у Скандинавських країнах і Україні (переважно у державних вищих навчальних закладах), здійснення її у системах вищої освіти, переважно – університетській; чіткість організації навчального процесу (структура навчального року, форми навчальної діяльності, оцінювання якості тощо). однотипність теоретичних засад, відповідно до яких функціонує практика підготовки працівників соціальної сфери; дотримання положень Болонської декларації, що реалізуються в організації підготовки фахівців кожної з країн:

прийняття університетської системи рівнів освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії); застосування системи кредитів ЄКТС (ECTS); спрощення процедури визнання кваліфікацій, упровадження «Додатку до диплома»; здійснення європейського співробітництва, контроль за якістю навчання тощо. Водночас активнішим і різноманітнішим, ніж в Україні, є застосування в університетах Скандинавії інноваційних технологій навчання (Інтернет-ресурси, віртуальні навчальні класи, відкриті он-лайн курси, дистанційні форми навчання, електронні засоби комунікації тощо). Практикується створення навчальних міжуніверситетських інтернаціональних об'єднань-консорціумів, що пропонують сучасні інноваційні інтеркультурні навчальні програми з соціальної роботи різних освітніх рівнів, що варто враховувати у моделюванні магістерських програм підготовки фахівців соціальної сфери.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Не дивлячись на безсумнівну ґрунтовність та конструктивність дисертаційної роботи Т.О. Логвиненко, її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість вважаємо за потрібне висловити певні міркування, зауваження та побажання щодо аналізованого дослідження, окремі з яких, можливо, носитимуть дискусійний характер:

1. Оскільки дисертаційне дослідження здійснювалося за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки вважаємо за доцільне чітко визначити хронологічні межі й у вступі варто було зробити пояснення щодо хронологічних меж для означення чіткої рамки, що забезпечило б можливість здобувачеві більшою мірою сконцентруватися на соціально-економічних і педагогічних процесах у професійній освіті й навчанні, які відбуваються у чітко визначений період.

2. Автором задекларовано тему дисертаційного дослідження щодо теорії і практики підготовки соціальних працівників. У зв'язку з цим вважаємо, що досить багато місця зайняло висвітлення проблеми становлення соціальної роботи в Скандинавських країнах. На нашу думку, параграфи 1.2. та 1.3. можна було б об'єднати і зменшити подання інформації щодо власне соціальної роботи. Досить широко висвітлено питання, яке, на нашу думку, є дотичним до основного.

3. Цілком логічно у параграфі 1.4. «Професіоналізація соціальної роботи та її вплив на розвиток фахової підготовки працівників соціальної сфери», представлено ретроспективу професіоналізації соціальних працівників, здійснено аналіз тлумачення поняття «професіоналізація соціальної роботи» різними авторами (Т. Шанін, М. Пейн). Водночас вважаємо, що доцільно було б дати авторське трактування поняття «професіоналізація соціальної роботи» або ж окремо понять «професіоналізація» й «соціальна робота».

4. Розділ 2, в якому розглядається *університетська освіта як педагогічне середовище підготовки фахівців соціальної сфери* розпочинається з аналізу розвитку європейської університетської освіти (друга половина XX – початок XXI століття). Вважаємо, що оскільки в дисертації чітко не обумовлено часові межі, варто було б дати характеристику європейської університетської загалом,

а не тільки в другій половині ХХ – початку ХХІ століття, оскільки в періодизації зазначено й інші хронологічні межі.

5. Доцільно було б у авторефераті розширити практичне значення одержаних результатів і зазначити можливість їх використання у програмному забезпеченні та реалізації проєктів міжнародного стажування викладачів і студентів та діяльності Літніх шкіл у професійній підготовці соціальних працівників в Україні, що насправді детально висвітлено у дисертації (параграф 5.2), і частково у публікаціях. Цей досвід є надзвичайно цікавим для підготовки не тільки фахівців соціальної сфери, але і для освітньої, економічної, правової, лінгвістичної, історичної, тобто має міждисциплінарний характер.

6. Автором цілком логічно і правильно зроблено структурну модель системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери (рис. 1 в авторефераті). Водночас вбачаємо деякі неточності у питаннях щодо оформлення рисунка: вживається «Система сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців для соціальної сфери / системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери». Така ж неузгодженість зустрічається і на с.3 автореферату. При характеристиці діяльнісно-практичної підсистеми у визначенні складових варто було б зазначити слово «компонент», що дало б змогу чіткіше з'ясувати особливості цієї підсистеми.

Досить широко у параграфі 3.2 здійснено порівняльну характеристику соціальної педагогіки й соціальної роботи як складових підсистеми становлення і розвитку професійної підготовки. Втім, соціальна педагогіка не є відображеною як складова цієї підготовки в структурній моделі.

7. У тексті дисертації та автореферату зустрічаються орфографічні, стилістичні й технічні помилки, не завжди коректно оформлений ілюстративний матеріал (таблиці, рисунки).

Однак висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальний високий науково-теоретичний рівень дисертаційної роботи Тетяни Олександрівни та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем загальної педагогіки та історії педагогіки, професійної й вищої освіти.

Дисертація Т.О. Логвиненко характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю наукових пропозицій. Це завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти та педагогічних досліджень з проблем вищої школи.

8. Висновок.

Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «**Теорія і практика підготовки соціальних працівників в університетах Скандинавських країн: Данія, Норвегія, Швеція**» є самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі загальної педагогіки та історії педагогіки, і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання

старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а його автор – **ЛОГВИНЕНКО Тетяна Олександрівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики
початкової освіти Мукачівського
державного університету

Г.В. Товканець

Власноручний підпис
д.п.н., проф. Товканець Г.В. засвідчую:

Учений секретар
Мукачівського державного університету

Н.М. Смочко